

20.4.2026

Asia: HE 36/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elintarvikemarkkinalain ja oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa anne..., ti 21.4.2026 klo 10.00 (HE 36/2026 vp)

Eduskunta
Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Jyrki Niemi

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Hallituksen esityksessä eduskunnalle ehdotetaan muutoksia elintarvikemarkkinalakiin sekä oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettuun lakiin. Muutosten tavoitteena on vahvistaa elintarvikeketjun toimivuutta ja tasapainottaa neuvotteluasemia erityisesti päivittäistavarakaupan ja tavarantoimittajien välillä.

Taustalla on arvio siitä, että elintarvikeketjussa neuvotteluvoima on jakautunut epäsymmetrisesti: vähittäiskauppa on keskittynyt, kun taas tavarantoimittajat – erityisesti alkutuottajat ja pienemmät elintarvikeyritykset – toimivat hajautuneemmin ja heikommassa neuvotteluasemassa.

Nykyinen sääntely perustuu pääosin vuoden 2018 elintarvikemarkkinalakiin sekä EU:n epäterveitä kauppatapoja koskevaan sääntelyyn. Nyt esitettävä uudistus syventää tätä kehystä erityisesti private label -toimintaan, tietojen käyttöön, sopimusten joustavuuteen ja valvontaviranomaisen toimivaltuuksiin liittyen.

2 Lausunto

Esityksen keskeinen muutos nykytilaan on se, että se kohdistuu aiempaa täsmällisemmin vähittäiskaupan ja tavarantoimittajien välisiin toimintatapoihin, ei markkinarakenteeseen sinänsä.

Uudistuksen tavoitteena on tasapainottaa vähittäiskaupan ja tavarantoimittajien välisiä neuvotteluasemia erityisesti tilanteissa, joissa kauppa voi hyödyntää vahvempaa asemaansa omien tuotemerkkiensä (private label) edistämiseksi. Tältä osin sääntelyllä pyritään rajoittamaan mahdollisuuksia suosia kaupan omia merkkejä tavarantoimittajien kustannuksella. Esitys ei kuitenkaan kiellä kaupan omia tuotemerkkejä eikä rajoita niiden käyttöä määrällisesti. Kauppa voi edelleen teettää tuotteita valmistajilla ja myydä niitä omilla tuotemerkeillään, mutta sääntely kohdistuu siihen, miten näitä tuotteita kehitetään ja millaista tietoa niiden pohjana voidaan käyttää.

Erityisesti sääntelyllä pyritään estämään tilanne, jossa tavarantoimittajilta saatu luottamuksellinen tieto – kuten reseptit, tuotantomenetelmät tai muut liikesalaisuudet – voisi suoraan tai välillisesti siirtyä kaupan omien merkkien kehittämiseen. Tältä osin kyse on ennen kaikkea niin sanotun ”kopiointiriskin” rajoittamisesta ja tiedon väärinkäytön estämisestä.

Samalla esitys vahvistaa tavarantoimittajien asemaa suhteessa kaupan tekemiin tietopyyntöihin ja sopimuskäytäntöihin. Tarkoituksena on rajata tilanteita, joissa

toimittajilta edellytetään laajoja tai kustannuksia aiheuttavia selvityksiä ilman, että ne ovat välttämättömiä sopimuksen toteuttamisen kannalta. Lisäksi sääntelyllä pyritään vahvistamaan suojaa tilanteissa, joissa toimittaja käyttää valvontakeinoja tai tuo esiin epäkohtia ilman pelkoa vastatoimista.

Uutena elementtinä lakiin sisältyy myös mahdollisuus sopimusehtojen uudelleenneuvotteluun poikkeuksellisissa olosuhteissa. Heikompi osapuoli voisi pyytää sopimuksen tarkistamista esimerkiksi tilanteissa, joissa kustannustaso tai markkinaolosuhteet muuttuvat olennaisesti. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi energian, lannoitteiden tai keskeisten raaka-aineiden äkillinen ja merkittävä hinnannousu tai muu vastaava toimitusketjua laajasti koskeva häiriö. Tämä tuo sopimussuhteisiin joustomekanismin, jota nykyisessä sääntelyssä ei ole yhtä selkeästi. Samalla se siirtää osan sopimukseen liittyvästä riskienhallinnasta lainsäädännön piiriin, mikä voi vaikuttaa sopimusten ennakoitavuuteen ja neuvottelukäytäntöihin erityisesti pitkäkestoissa sopimuksissa. Vastaaventyypisiä mekanismeja, joilla pyritään turvaamaan heikomman sopimusosapuolen asemaa poikkeuksellisissa markkinaolosuhteissa, on viime vuosina otettu käyttöön tai kehitetty myös useissa muissa EU-maissa osana epäreiluja kauppatapoja koskevan sääntelyn laajempaa kehitystä.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimivaltuuksia vahvistetaan, mikä madaltaa kynnystä puuttua neuvotteluvoiman väärinkäyttöön. Tämä lisää sääntelyn toimeenpanokykyä, mutta samalla korostaa tarvetta selkeille tulkintakriteereille sen suhteen, milloin menettelyä pidetään kohtuuttomana. Kokonaisuutena esitys ei muuta elintarvikeketjun perusrakennetta tai kaupan liiketoimintamallia, mutta se lisää sääntelyä sopimus- ja tiedonkäsittelykäytäntöihin. Tästä syystä sen vaikutukset kohdistuvat ensisijaisesti markkinaosapuolten väliseen käyttäytymiseen.

Koska sääntely kohdistuu menettelytapoihin eikä esimerkiksi hinnoitteluun tai markkinoille pääsyyn, sen suorat vaikutukset kuluttajahintoihin jäävät todennäköisesti rajallisiksi. Mahdollisia epäsuoria vaikutuksia voi kuitenkin syntyä esimerkiksi sopimusneuvottelujen muutosten, lisääntyneen joustavuuden tai tiedonhallintaan liittyvien käytäntöjen kautta.

3 Lausunnon tiivistelmä

Esitys vahvistaa elintarvikeketjun heikomman osapuolen suojaa rajoittamalla kaupan ja tavarantoimittajien välisiin sopimuskäytäntöihin liittyviä menettelyjä. Private label -toimintaa ei kielletä, mutta sen kehittämisessä käytettävän tiedon ja tavarantoimittajilta saadun liikesalaisuuksien hyödyntämistä rajoitetaan. Uutena elementtinä sopimukseen tuodaan mahdollisuus uudelleenneuvotteluun poikkeuksellisissa olosuhteissa, kuten tuotantopanosten äkillisten kustannusnousujen yhteydessä. Vastaavia mekanismeja on kehitetty myös muissa EU-maissa. Valvontaa vahvistetaan ja kynnystä puuttua epäasiallisiin sopimuskäytäntöihin alennetaan. Sääntelyn vaikutukset kohdistuvat ensisijaisesti toimintatapoihin, ja sen suorat hintavaikutukset arvioidaan rajallisiksi.

Jani Lehto

20.4.2026

Johtaja

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 20.04.2026 klo 07:54:11.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:

Jyrki Niemi

Jyrki Niemi, Hanna Karikallio

Liitteet:

Tiedoksi: